

УДК 639.1.07 (292.451/454)

ДОМАШНІ ТВАРИНИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ЛАНДШАФТУ КАРПАТ: КАРПАТСЬКИЙ БУЙВІЛ ТА ГУЦУЛЬСЬКИЙ КІНЬ

Богдан Біляк

Ужанський національний природний парк,
смт. Великий Березний, Закарпатська обл., 89000 Україна
E-mail: b.bohdan82@ukr.net

Domestic Animals as Basis of Formation of the Carpathian Landscape: the Carpathian Buffalo and the Hutsulian Horse. — Biliak, B. — The current status and distribution of *Bubalus bubalis* in the region of the Ukrainian Carpathians are analyzed. The decrease in number of this species in Transcarpathia is established. The paper also contains information on some features of the Hutsulian horses, including issues of conservation and restoration of these animals in the region. To extend the experience of maintenance of these species in the Carpathian region was proposed, as well as a program of recreational tourism development and preservation of traditional forms of nature exploitation.

Key words: Carpathian Buffalo, Hutsulian horse, restoration of population.

Домашні тварини як основа формування ландшафту Карпат: карпатський буйвіл та гуцульський кінь. — Біляк, Б. — Проаналізовано сучасний стан та поширення *Bubalus bubalis* в регіоні Українських Карпат. Встановлено зменшення чисельності виду у Закарпатті. Розглянуто також відомості про гуцульських коней, зокрема питання збереження та відновлення популяції цих коней в регіоні. Для того, щоби розширити досвід утримання цих двох видів в Карпатському регіоні, запропоновано програму розвитку рекреаційного туризму та збереження традиційних форм природокористування.

Ключові слова: карпатський буйвіл, гуцульський кінь, відтворення поголів'я.

Вступ

Карпати є досить горами, але їх ландшафт з давніх часів дуже змінився через людський вплив. Полювання, тваринництво та особливо сільське господарство стали причиною значних перетворень. З часом пастухи почали освоювати все більш віддалені райони. Із розвитком технологій пастухи почали заміщати живу робочу силу на машинну, так коні поступилися машинам, воли — тракторам, а овечу шерсть витіснила дешевша бавовна.

Буйвіл азійський (*Bubalus bubalis* L.)

Буйвіл азійський відноситься до родини Бикових (Bovidae). У минулому ареал буйвола охоплював Південно-Східну Азію, Індію, на заході був поширений до Іраку, на півночі — до Кавказу. Зараз він — зникаючий вид. Його охороняють у Бутані, Непалі, Індії, Таїланді. Сучасна чисельність диких тварин не перевищує 4 тис. особин. Причини зменшення поголів'я диких форм полягають у добуванні звірів, деградації середовища існування, конкуренції за біотопи існування зі свійськими буйволами, гібридизації з одомашненими породами. Вид включено до списку ссавців України лише 2012 р. (Загороднюк, Ємельянов, 2012).

Буйвіл — масивна тварина, висота у холці становить від 1,5 до 1,9 м. Вага самця у дикій природі досягає 1200 кг, самки — 800 кг. Вага одомашнених тварин змінюється в межах 250–550 кг. Забарвлення шерсті — від попелясто-сірого до чорно-сірого. Роги притаманні обом статям, проте у самок вони менші. Роги ребристі, у поперечному перерізі трикутноподібної форми, розташовані далеко один від одного. Тривалість життя буйвола у дикій природі становить 15–25 років, у неволі — понад 35 років (Агебайли, 1967).

Рис. 1. Буйволи під час купання. Літо 2014 р.
Fig. 1. Buffalos wallowing in mud. Summer, 2014.

Рис. 2. Буйволиці. Літо 2014 р.
Fig. 2. Female Buffalos. Summer, 2014.

Рис. 3. Гуцульські коні. Літо 2014 р.
Fig. 3. Hutsulian horses. Summer, 2014.

Рис. 4. Гуцулики на пасовищі. Літо 2013 р.
Fig. 4. Grazing Hutsulian horses. Summer, 2013.

Буйвіл азійський одомашнений в Індії приблизно 5 тис. років, а в Китаї — 4 тис. років тому. Існують різні версії проникнення виду в Європу. За однією з них, він потрапив до Європи у XV ст., за іншою — у IV ст. до н. е. після походу Олександра Македонського (Гузєєв, Демчук, 2009). За часів Римської імперії набув поширення не тільки у південних країнах Європи, але й в інших частинах континенту, зокрема і в Карпатах (Агебайли, 1967).

Карпатські буйволи — найпівнічніша популяція цього виду в світі. До XX ст. у селах Закарпаття існували сотні цих тварин, зараз поголів'я їх швидко зменшується. Зараз на території України нараховується понад 60 голів. У минулому на Закарпатті буйволів утримували майже в кожному селянському господарстві. Буйвіл — не вибагливий до корму, поїдає траву, листя дерев, а також грубі корми. За повідомленнями місцевих жителів Хустського району, зібраними автором, він споживає болотні види рослин (осока, очерет), сільськогосподарські культури (кукурудза, буряк), бур'яни (борщівник, амброзія) та ін.

Протягом 2007–2008 рр. автором проведено облік буйволів в Україні. Встановлено, що збереглися вони лише в Закарпатській, Львівській, Херсонській та Київській областях.

Раніше найбільше поголів'я було в Київській області (40 голів) та Закарпатті (41 особина) (Гузєєв та ін., 2011). На травень 2009 р. у Закарпатській області залишилося 34 голів. Станом на 2013 р. в цій області обліковано 57 буйволів. Вони зосереджені у трьох районах: Хустському, Тячівському і Рахівському. Найбільше (48 голів) їх утримують у населених пунктах Хустського району (рис. 1–2). Найбільше стадо знаходиться у с. Стеблівка — 30 голів. У кінці XX ст. тут на колгоспній фермі утримували 300 буйволів. У Тячівському районі буйволів чисельністю 7 голів утримують у двох селах. Найменше їх у Рахівському районі: тут двох

буйволів утримують в смт. Великий Бичків. Загалом у Закарпатті буйволів утримують у 7 населених пунктах. Карпатський буйвіл — невимогливий до кліматичних умов, може проживати до висоти 2000 м над рівнем моря та переносити суворі зими.

Збереження і відтворення популяції гуцульських коней

З досвідом роботи з буйволами і завдяки ресурсам, що звільнилися, місцевою громадою була розпочата програма з розведення коней гуцульської породи. Тому, паралельно зі щоденним господарським використанням коней, існує і цілеспрямований відбір племінної худоби для того, щоби підтримувати популяцію коней гуцульської породи.

Гуцульський кінь (рис. 3–4) — аборигенна гірська порода свійських коней, розповсюджена в Карпатах та у деяких країнах Східної Європи. Гуцульські коні, імовірно, належать до реліктової породи і потребують взяття під охорону на державному рівні. Попередні дослідження коней для племінної справи показали, що відповідні лінії породи гуцульських коней є в прилеглих районах Закарпаття та Прикарпаття. У 2010 р. отримано перших особин до племінного поголів'я з Закарпаття, де були знайдені жеребець і кобила з унікальними характеристиками: темна смуга на спині вздовж хребта, а також характерні пропорції голови і тулуба, відповідні до описів Г.-П. Грюненфельдера та М. Якобі (Стеклєнев, 2001).

Кількість зареєстрованих коней гуцульської породи в Українських Карпатах становить близько 150 голів (дані активістів які займаються відтворенням гуцульської породи). Дослідження, поїздки і аналіз фотоматеріалів вказує на те, що чистокровних тварин набагато більше, вони знаходяться в горах Українських Карпат.

Одним з найперших завдань для відтворення породи гуцульських коней в Карпатах є зворотне схрещення заради відродження популяції коней (тип гірський тарпан), які за фенотипними ознаками є прямими нащадками диких, але мають всі характеристики одомашнених тварин. Для зворотного схрещення відбираються найбільш підходящі по фенотипу представники гуцульської породи коней, яка, як і польський коник, є нащадком тарпанів. Як відомо гуцульська порода коней виникла внаслідок одомашнення диких коней з періодичним схрещенням їх з дикими кінями, і тому ідея зворотного схрещення є важливою.

Висновки

Аналіз даних показує що населення Закарпаття набуло досвіду з утримання буйвола та гуцульського коня. Цей досвід необхідно поширювати в Карпатському регіоні з метою розвитку рекреаційного туризму та збереження традиційних форм природокористування.

Література

- Агебайли, А. А.* Буйволы. — Москва : Колос, 1967. — 295 с.
[*Agebaili, A. A.* Buffaloes. — Moskva : Klos Press, 1967. — 295 с. (in Rus.)]
- Гузєєв, Ю. В., Демчук, Н. П.* Сохранится ли род буйволов на украинских землях? // Зерно. — Київ : ООО Изд. дом «Зерно», 2009. — № 4. — С. 122–124. — <http://goo.gl/oWSyLG>.
[*Guzeev, Y. V., Demchuk, N.* Will the genus buffalo be saved in the Ukrainian lands? // Zerno. — Kyiv: Ltd. Ed. House "Grain", 2009. — № 4. — P. 122–124. (in Rus.)]
- Гузєєв, Ю. В., Сокурєнко, О. І., Демчук, М. П.* Генофонд буйволів України // Науковий вісник НУБіП України. — 2011. — № 160, ч. 1. — С. 291–294.
[*Huzeyev, Y., Sokurenko, O. I., Demchuk, N. P.* gene pool buffalo Ukraine // Scientific Herald of NUBiP of Ukraine. — 2011. — № 160, pt. 1. — P. 291–294. (in Rus.)]
- Загороднюк, І. В., Ємельянов, І. Г.* Таксономія і номенклатура ссавців України // Вісник Національного науково-природничого музею. — 2012. — Том 10. — С. 5–30.
[*Zagorodniuk, I. V., Emelianov, I. G.* Taxonomy and nomenclature of mammals of Ukraine // Proceedings of the National Museum of Natural History. — 2012. — Vol. 10. — P. 5–30. — (In Ukr.)]
- Стеклєнев, Е. П.* Отдаленная гибридизация животных. — Київ : Аграрна наука, 2001. — 232 с.
[*Steklenev, E. P.* Distant Hybridization of Animals. — Kyiv : Agrarna Nauka Press, 2001. — 232 с. — (In Rus.)]